

УДК 811.161.2'243'276.6:796

СПОРТИВНА ЛЕКСИКА У НАВЧАННІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ

Олег Остап'юк

*Львівський національний університет імені Івана Франка
катедра українського прикладного мовознавства
вул. Університетська, 1, кімн. 233, 79001, Львів, Україна
тел.: 032 239 43 55*

*е. пошта: oleh.ostapiuk96@gmail.com
<https://orcid.org/0009-0001-0708-6228>*

Спорт є однією з важливих складників суспільного життя. Завдяки спорту формується імідж України. Важливими є не лише результати, а й представництво в різних видах спорту, його масовість серед населення. Усе це впливає на розвиток спорту в державі і на зацікавленість ним іноземців, що створює умови для залучення до українського спорту іноземних спортивних журналістів, спортсменів та інших фахівців у галузі спорту. Через війну роль спорту стала більш значущою у соціокультурному вимірі. Виникає потреба створити умови, щоб навчати іноземних спортивних фахівців української мови. Також необхідно зробити можливим таке навчання безпосередньо на матеріалі спортивних текстів для швидкої адаптації чужоземців до нових умов професійної діяльності.

Стаття присвячена дослідженню текстів спортивної тематики, зокрема спортивної лексики як навчального матеріалу в процесі навчання української мови як іноземної (далі – УМІ). Спортивна тематика як навчальний матеріал на заняттях з мови як іноземної була об'єктом дослідження українських науковців, але досі бракує праць, щоб розкрити повноту її потенціалу. Ця проблема є недостатньо висвітлена, хоча тема спорту представлена в більшості підручників з української мови як іноземної в більшому чи меншому обсязі.

У статті аргументовано важливість опрацювання потенціалу спортивної лексики як матеріалу для навчання УМІ. Розкрито деякі аспекти використання спортивної лексики в навчанні української мови в іншомовній аудиторії: мовна ситуація в українському спорті та спортивних навчальних закладах, необхідний рівень володіння українською мовою як іноземною, фразеологізми у спортивних текстах, соціокультурна інформація.

Також у статті наведено зразок уроку з курсу УМІ на тему спорту, який апробовано на заняттях з іноземними студентами.

Ключові слова: спорт, українська мова як іноземна, спортивна термінологія, спортивна лексика.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Спортивна термінологіка як дидактичний матеріал періодично ставала об'єктом зацікавлення українських дослідників. Зокрема, Оксана Думич, Ігор Лапичак, Орест Лесько та Зоряна Василько займалися проблематикою викладання спортивної лексики на уроках фізичної культури для школярів [5]. Михайло Паночко, який займався дослідженням спортивної лексики, опрацював також питання методики подання спортивної лексики на уроках мови [2]. Олександра Андрес виділила деякі аспекти викладання української спортивної лексики для іноземців [1].

Постановка проблеми. Спортивна лексика і спортивна термінологія у навчанні української мови як іноземної потребують більш глибокого опрацювання. Саме потребою виявити потенціал текстів спортивної тематики як навчального матеріалу, зокрема в курсі УМІ, зумовлена актуальність дослідження.

Формулювання цілей статті. Метою статті є розкриття особливостей спортивної термінології як матеріалу для вивчення в курсі УМІ та створення зразків завдань його використання на уроці з української мови в іншомовній аудиторії.

Виклад основного матеріалу. На жаль, довгий час в українському спорті домінувала російська мова. Переважна більшість українських спортсменів використовувала російську, а не українську мову. Тому це позначилося на вивченні української мови іноземними фахівцями у сфері спорту. Зокрема, на сайті підготовчого відділення для іноземних громадян та осіб без громадянства Національного університету фізичного виховання і спорту України іноземним слухачам пропонують для вивчення російську мову у ролі основної (українська вказана в дужках) [3]. Натомість факультативом вказано українську мову, а російську лише у дужках.

З огляду на переважання російської мови в українському спорті до введення в дію Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» та віддавання деякими спортивними вищими навчальними закладами переваги в навчанні російській, а не українській мові лише незначна кількість іноземних фахівців володіють українською мовою. Серед публічних іноземних спортивних фахівців, які розмовляють українською мовою, можна назвати лише хорвата Ігоря Йовичевича (колишній гравець і тренер львівських «Карпат», «Дніпра-1», а тепер головний тренер донецького «Шахтаря»).

Ми вважаємо, що студент, зацікавлений спортивною тематикою, повинен володіти українською мовою хоча б на рівні B1, який називають рубіжним, особливо, якщо студент прагне покращити знання української мови, з тим щоб користуватися нею в професійній сфері (спортивна журналістика або спортивна професійна діяльність в Україні). Рубіжний рівень володіння українською мовою як іноземною є умовою для навчання в ВЗО України. Тему спорту в підручниках з УМІ використовують також і для початкового рівня володіння, виділяючи в окремі уроки чи поєднуючи з іншими темами (відомі люди, захоплення тощо).

На нашу думку, окрім лексичного мінімуму, встановленого Стандартизованими вимогами до рівнів володіння українською мовою як іноземною A1–C2 [4], багатьом студентам знадобляться знання спортивної лексики. Адже, по-перше, серед іноземних студентів значною є частка тих, хто не лише цікавиться спортом, але й сам колись займався або тепер займається ним. По-друге, щороку видаються книжки та з'являється багато статей на спортивну тематику, великими тиражами друкуються спортивні газети та журнали. Спорт також є об'єктом дослідження в науці. Невід'ємною частиною цього процесу є розвиток спортивної термінології. Є спеціальні словники спортивної термінології.

Окремої уваги потребує інформація про певні особливості спортивної лексики, щоб зробити навчання УМІ з використанням спортивної тематики максимально ефективним на вищому базовому рівні (A2), а також на рубіжному рівні (B1). Знання цих особливостей допоможе іноземному студенту повноцінно використовувати українську мову у своїй професійній діяльності.

Важливою частиною лексики, яку використовують у текстах на спортивну тематику, є фразеологізми, стійкі термінологічні сполуки та професіоналізми.

Спортивні коментатори та журналісти використовують загальномовні фразеологізми, щоб зробити текст більш цікавим для сприйняття, наприклад: *Мессі грає першу скрипку в «Барселоні»*; *«Коротка лава запасних – ахіллесова п'ята цієї команди»*.

Трансформований загальномовний фразеологізм – це фразеологізм, у якому змінюються його елементи і (або) його значення. Для розуміння змісту таких фразе-

ологізмів необхідним є контекст. Наведемо приклад такого трансформованого фразеологізму: *тепер все у їхніх ногах* (трансформовано від ФО *все у їхніх руках*).

Серед стійких термінологічних сполук можна виділити такі:

- *Збити темп гри* – намагатися зробити темп матчу більш повільним, зробити павзу, наприклад: *У команді суперника відбулася заміна, щоб збити темп гри;*
- *Опинитися (першим) на м'ячі* – зробити дотик до м'яча найшвидше серед гравців, наприклад: *Гравець «Карпат» опинився на м'ячі в штрафному майданчику;*
- *Розіграти м'яч* – зробити перший дотик до м'яча на початку гри, після спірного моменту або гола, наприклад: *Господарі розіграли м'яч.*

Також можна окремо виділити професіоналізми, які мають художньо-публіцистичний характер:

- *Прочитати гру* (момент, гравця або ін.) – передбачити дії суперника, наприклад: *Воротар прочитав гру і забрав м'яч до своїх рук;*
- *Заспокоїти гру* – намагатися зробити гру спокійнішою наприклад: *Вони намагаються заспокоїти гру, тримаючи м'яч на власній половині поля.*

Подібні вислови потребують окремого пояснення, щоб іншомовні студенти розуміли їх та могли доречно використовувати в професійному мовленні. Проблематика вивчення спортивних фразеологізмів в іншомовній аудиторії потребує окремої розвідки.

Компетенції соціокультурної сфери є одними із ключових для сприйняття спортивних текстів, оскільки навіть знаючи спортивну лексику та маючи граматичні навички, іноземець не зможе їх застосувати, якщо не матиме знань, необхідних для повноцінного розуміння змісту текстів. Компетенції соціокультурної сфери допомагають сформувати у студента знання про розвиток та сучасний стан спорту в Україні.

Соціокультурна інформація доповнює знання спортивної лексики та допомагає використати лексичний запас із цієї теми під час роботи з текстами спортивної тематики.

Ми виділили такі компетенції соціокультурної сфери, якими повинен володіти іншомовний студент:

- правила конкретного виду спорту (наприклад, правила гри у футбол);
- контекст змагань (місце та рівень змагань, погодні умови, учасники змагань та інші обставини, які можуть впливати на перебіг змагань)
- історію українського та світового спорту;
- види спорту та їхні основні відмінності.

Пропонуємо зразки завдань, апробованих в іншомовній аудиторії, які можна використати на уроці з української мови як іноземної на тему «Спорт». Рекомендуємо використовувати їх для роботи зі студентами, які мають базовий рівень (A2) володіння українською мовою.

Тема «СПОРТ»

Слова до теми:

- Баскетбол, баскетболіст.
- Бокс, боксер.
- Важка атлетика, важкоатлет.
- Вболівати.
- Вболівальник.
- Волейбол, волейболіст.
- Гандбол, гандболіст.

Гра, гравець.

Дивитися, дивлюся, дивишся, дивляться (що?) – дивитися футбол, матч.

Займатися (чим?) – займатися спортом, футболом, баскетболом.

Легка атлетика, легкоатлет.

Майданчик (який?) – баскетбольний майданчик, волейбольний майданчик.

Матч.

Поле.

Плавання, плавець.

Регбі, регбіст.

Спорт, спортсмен.

Стадіон.

Теніс, тенісист.

Футбол, футболіст.

Хокей, хокеїст.

Шахи, шахіст.

Завдання 1. Дайте відповіді на питання.

1. Які види спорту Ви знаєте?
2. Який Ваш улюблений вид спорту?
3. Чи займаєтеся Ви спортом?
4. Які види спорту найпопулярніші у Вашій країні?
5. Що потрібно для успіху в спорті?
6. Яким видом спорту Ви б ніколи не займалися?
7. Чи хотіли б Ви стати професійним спортсменом?
8. Який вид спорту вважаєте нудним?
9. Який вид спорту є травматичний?
10. Як часто потрібно займатися спортом?
11. Яких відомих українських спортсменів знаєте?
12. Які відомі спортсмени є у вашій країні?

Завдання 2. Назвіть вид спорту.



1



2



3



4



5



6



7



8



9 10 11 12

Завдання 3. Подивіться на класифікацію видів спорту та подумайте, чому їх так поділяють. Напишіть декілька назв видів спорту до кожної з груп.

Індивідуальні	Командні	Розумові	Технічні

Завдання 4. З'єднайте види спорту з відповідною групою.

Боулінг Сумо Гандбол Автоспорт Шахи Важка атлетика Регбі Стрільба Мотоспорт Покер Теніс Футбол Бокс Плавання	Індивідуальні Командні Розумові Технічні	<p style="text-align: center;">Зверніть увагу!</p> футбол + іст = футболіст баскетбол + іст = баскетболіст дзюдо + іст = дзюдоїст теніс + ист = тенісист боротьба + ець = борець бокс + ер = боксер біг + ун = бігун важка атлетика → ← = важкоатлет
---	---	--

Завдання 5. З'єднайте види спорту і спортсменів.

- | | |
|----------------|--------------|
| Гандбол | Боксер |
| Сумо | Баскетболіст |
| Плавання | Велосипедист |
| Легка атлетика | Гандболіст |
| Стрибки у воду | Сумоїст |
| Бокс | Стрибун |
| Велоспорт | Плавець |
| Баскетбол | Легкоатлет |

Завдання 6. З'єднайте, що потрібно кожному зі спортсменів.

	А) Бейсболіст		А) Хокеїст
	Б) Тенісист		Б) Гандболіст
	В) футболіст		В) Важкоатлет
	Г) баскетболіст		Г) Волейболіст
	Д) боксер		Д) Регбіст

Завдання 7. Прочитайте текст і виконайте завдання.

Еліна Світоліна народилася 12 вересня 1994 року в Одесі. Її батьки також були спортсменами: батько займався боротьбою, а мати – майстер спорту з веслування. Старший брат з 9 років займався тенісом, тому Еліна теж почала займатися тенісом із чотирьох років. У 2007 році родина переїхала з Одеси до Харкова.

За словами Еліни, у дитинстві їй почали пропонувати грати за інші країни. Такі пропозиції продовжували надходити і тоді, коли вона увійшла до топ-10 рейтингу WTA. Проте

Еліна завжди пишається тим, що грає за Україну.

Одним із найбільших здобутків тенісистки є перемога поспіль у трьох турнірах WTA серії Premier 5, чого не вдавалося ще жодній іншій тенісистці протягом одного року.

Спортсменка встановила багато національних рекордів в історії українського тенісу. У вересні 2017 року Еліна Світоліна зайняла третє місце в рейтингу WTA. Це її найкращий результат.

У жовтні 2018 року Еліна Світоліна виграла підсумковий турнір WTA, який відбувся в Сінгапурі. Цей турнір проводять щорічно в кінці тенісного сезону. На нього потрапляють вісім тенісисток.

У 2019 році спортсменка була півфіналісткою турнірів Великого шолома (Wimbledon і US Open), а також фіналісткою підсумкового турніру. Еліна Світоліна ще не виграла турнірів серії Великого шолома.

У 2021 році на Олімпійських іграх в Токіо Еліна здобула для України першу в історії олімпійську медаль з тенісу. Це була бронзова медаль. Цього ж року Еліна вийшла заміж за французького тенісиста Гаєля Монфіса. На початку 2022 року Еліна Світоліна займає 16-те місце в рейтингу WTA. Еліна Світоліна заснувала фонд, мета якого – допомагати талановитим спортсменам та розвивати теніс в Україні.

А. Виберіть ОДНУ правильну відповідь на кожне питання.

1. Еліна Світоліна народилася...

А) двадцятого вересня Б) дванадцятого вересня В) двадцять другого вересня

2. Родина тенісистки переїхала до ...
 А) Львова Б) Києва В) Харкова
3. Найкращий результат у рейтингу...
 А) перше місце Б) п'яте В) третє
4. Еліна почала займатися тенісом з...
 А) дев'яти років Б) чотирьох років В) шести років
5. Світоліна виграла підсумковий турнір у
 А) 2019 році Б) 2021 році В) 2018 році
6. На Олімпійських іграх тенісистка виграла ... медаль.
 А) золоту Б) бронзову В) срібну
7. Зараз у рейтинзі Еліна Світоліна займає...
 А) п'ятнадцяте Б) шосте В) шістнадцяте
8. Еліна вийшла заміж у ...
 А) 2021 році Б) 2022 році В) 2020 році

Б. Прочитайте інформацію. Позначте + (правильно) / - (неправильно) твердження відповідно до тексту.

Інформація	+ (правильно) / - (неправильно)
1. Еліна Світоліна виграла турнір Великого шолома у 2019 році.	
2. Брат Еліни також займався тенісом.	
3. Еліна неодружена.	
4. Батьки Світоліної – спортсмени.	

Завдання 8. Утворіть від поданих слів фемінітиви.

Спортсмен – Борець – Футболіст – Бігун – Фехтувальник – Гравець – Легкоатлет – Переможець – Гандболіст – Вболівальник –	Зверніть увагу! Тенісист +ка = тенісистка Фехтувальник (нж+иця) = фехтувальниця Переможець(ець+n+иця) = переможниця Плавець (ець +ч+иня) = плавчиня
--	--

Завдання 9. Прочитайте діалог і складіть подібний.

Андрій: Який твій улюблений вид спорту, Олю?

Оля: Я не дуже спортивна, але люблю плавання.

Андрій: Ти вмєєш добре плавати?

Оля: Так, звичайно. Я також займаюся волейболом.

Андрій: Мені також подобається плавання, але мій улюблений вид спорту – баскетбол.

Оля: Це помітно. Ти досить високий. Як давно ти займаєшся і як часто тренуєшся?

Андрій: Я займаюся баскетболом 3 роки. Тренуюся тричі на тиждень. Як давно і як часто ти займаєшся плаванням і волейболом?

Оля: Займаюся плаванням 2 роки, а волейболом пів року. Плаваю і граю у волейбол двічі на тиждень. Який твій улюблений спортсмен?

Андрій: Мій улюблений спортсмен – баскетболіст Майкл Джордан. А хто твій улюблений спортсмен?

Оля: У мене ще немає улюбленого спортсмена.

Андрій: Які види спорту ти любиш дивитися?

Оля: Таких видів спорту багато. Мені подобається дивитися футбол, хокей, теніс, біатлон, фігурне катання і багато іншого. Чи любиш ти дивитися спортивні події?

Андрій: Звичайно, люблю. Я дуже люблю дивитися футбол і хокей.

Оля: Мені вже час іти на тренування з волейболу. Хорошого дня. До зустрічі!

Андрій: Хорошого тренування. До зустрічі!

Завдання 10. Напишіть про національний спорт і відомого спортсмена вашої країни.

Висновки. Потенціал спортивної лексики в навчанні УМІ є дуже вагомим. Однак тематика спорту дидактично не опрацьована. Спортивна тематика є універсальною, тому може вивчатися на початковому і базовому рівні в поєднанні з іншими темами чи окремо. Для того, щоб успішно опанувати спортивну лексику з метою подальшого використання її в професійній діяльності, іноземцеві необхідно знати українську мову на рівні В1. Щоб засвоєння спортивної тематики було ефективним, потрібно брати до уваги такий аспект, як соціокультурна інформація. Перспектива дослідження полягає в поглибленому опрацьованні місія спортивної лексики в курсі УМІ, а також у дидактичному обґрунтуванні різноманітних аспектів спортивної тематики, зокрема вивчення фразеологізмів та професіоналізмів.

Список використаної літератури

1. Андрес О. Використання української спортивної термінології в навчальному процесі з чужоземцями. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*: зб. наук. пр. Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2006. Вип. 1. С. 109–112.

2. Паночко М. М. Спортивна лексика на уроках мови. *Укр. мова і літ. в школі*. 1980. №7. С. 53–60.

3. Підготовче відділення для іноземних громадян та осіб без громадянств Національного університету фізичного виховання і спорту України. URL: <https://uni-sport.edu.ua/content/pidgotovche-viddilennya-dlya-inozemnyh-gromadyan-ta-osib-bez-gromadyanstva-0> (дата звернення 28.02.2023).

4. Мазурик Д., Антонів О., Синчак О., Бойко Г. Стандартизовані вимоги: рівні володіння українською мовою як іноземною А1–С2. Зразки сертифікаційних завдань: посібник. Київ : Фірма «ІНКОС», 2020. 186 с.

5. Думич О., Лапичак І., Лесько О., Василько З. Теоретико-методичні аспекти формування фізкультурної та спортивної лексики у школярів молодшого шкільного віку. *Молода спортивна наука України*: зб. наук. пр. з галузі фіз. культури та спорту. Львів, 2008. Вип. 12. Т. 2. С. 79–84.

References

1. Andres O. Vykorystannia ukrainskoi sportyvnoi terminolohii v navchalnomu protsesi z chuzhozemsiamy. Teoriia i praktyka vykladannia ukrainskoi movy yak inozemnoi: zb. nauk. pr. Lviv : Vydavnychiy tsentr LNU im. I. Franka, 2006. Vyp. 1. S. 109–112.
2. Panochko M. M. Sportyvna leksyka na urokakh movy. Ukr. mova i lit. v shkoli. 1980. №7. S. 53–60.
3. Pidhotovche viddilennia dlia inozemnykh hromadian ta osib bez hromadianstv Natsionalnoho universytetu fizychnoho vykhovannia i sportu Ukrainy. URL: <https://uni-sport.edu.ua/content/pidgotovche-viddilennya-dlya-inozemnyh-gromadyan-ta-osib-bez-gromadyanstva-0> (data zvernennia 28.02.2023).
4. Mazuryk D., Antoniv O., Synchak O., Boiko H. Standartyzovani vymohy: rivni volodinnia ukrainskoiu movoiu yak inozemnoiu A1–S2. Zrazky sertyfikatsiinykh zavdan: posibnyk. Kyiv: Firma «INKOS», 2020. 186 s.
5. Dumych O., Lapychak I., Lesko O., Vasylo Z. Teoretyko-metodychni aspekty formuvannia fizkulturnoi ta sportyvnoi leksyky u shkoliariv molodshoho shkilnoho viku. Moloda sportyvna nauka Ukrainy: zb. nauk. pr. z haluzi fiz. kultury ta sportu. Lviv, 2008. Vyp. 12. T. 2. S. 79–84.

SPORT LEXIS IN TEACHING UKRAINIAN AS A FOREIGN LANGUAGE

Oleh Ostapiuk

*Ivan Franko National University of Lviv
Department of Applied Linguistic
1 Universitetska Str., room 233, 79001, Lviv, Ukraine
phone: 032 239 43 55
e-mail: oleh.ostapiuk96@gmail.com
<https://orcid.org/0009-0001-0708-6228>*

Sport is an important part of public life. It shapes the image of Ukraine. Not only the results are important, but also the representation in various sports and its massive popularity among the population. All of this affects the development of sports in the country and the interest in it among foreigners, which creates conditions for attracting foreign sports journalists, athletes, and other sports professionals to Ukrainian sports. Due to the war, the role of sport has become more significant in the socio-cultural dimension. There is a need to create conditions for teaching foreign sports professionals the Ukrainian language. It is also necessary to make it possible to make such studying directly based on sports texts to ensure quick adaptation of foreigners in their professional activities.

The publication is devoted to the study of texts on sports topics (in particular, sports lexicon) as learning material in the process of teaching Ukrainian as a foreign language (hereinafter - UFL). Sports topics have been the subject of study for Ukrainian scholars as teaching material in language classes, but there is still a lack of research to reveal its full potential. This problem has not been sufficiently studied, although the topic of sports is used in textbooks on UFL. Most textbooks for learning Ukrainian as a foreign language contain sports texts to a greater or lesser extent.

The importance of working out the potential of sports lexis to be a material for teaching UFL is argued. Some aspects of the usage of sports lexis in teaching Ukrainian to a foreign language audience are revealed: the language situation in Ukrainian sports and sports educational institutions, the required level of proficiency in Ukrainian as a foreign language, phraseological units in sports texts, and socio-cultural information.

The article also presents a sample lesson from the UFL course on sports which was approbated in classes with foreign students.

Key words: sport, Ukrainian as a foreign language, sports terminology, sport lexis.

*Стаття надійшла до редакції 26.04.2023
доопрацьована 02.05.2023
прийнята до друку 09.05.2023*